

Vidneudsagnets Psykologi. Ledende Grundsætninger for Domstolenes Praksis.

Af **William Stern**, ved Aug. Goll.

I Tilslutning til de under Titlen »Bidrag til Vidneudsagnets Psykologi« i Tidsskriftet 1902, Pag. 18 flg. og 1903, Pag. 179 flg. offentliggjorte Artikler meddeles her de af W. Stern i det indholdsrige og højst interessante Tidsskrift »Beiträge zur Psychologie der Aussage« (Leipzig, regigeret af William Stern, 2det Hefte 1905) offentliggjorte Grundsætninger, der maa siges at indeholde, hvad denne nye Videnskabsgren hidindtil har naaet at fastslaa som de sandsynlige Resultater af dens energiske Forskninger. Grundsætningerne ere med enkelte Ændringer og Tilføjelser enslydende med nogle af Stern som Grundlag for en Diskussion i Wiens juridiske Forening December 1904 udarbejdede Theses, og ere første Gang offentliggjorte i Allg. Österr. Gerichtszeitung 55de Aarg. Nr. 51.

Indledning.

1. Den første Virkning af Studierne over Vidneudsagnets Psykologi er den negative Un-

dergraven af den Tillidsfuldhed, hvormed Vidneudsagnet hidtil stedse har været modtaget.

De foretagne Forsøg med Voksne og Børn, Dannede og Udannede, Mænd og Kvinder, have godtgjort, at foruden det bevidste og det paa Hallucination, Forfølgelsesideer, pseudologia phantastica grundede patologisk betingede Falskudsagn, bestaar der et bredt Bælte af normalpsykologiske Opfattelses-, Erindrings- og Udsagnsforfalskninger, som man maa regne med ved enhver Vidneafhøring. Eden yder selv overfor Vidner af bedste Kvalitet ingen Garanti for Udsagnets Fejlfrihed.

2. Men Undersøgelsen af Vidneudsagnets Psykologi tillader — og deri har den sin Hovedbetydning — at drage en Række Slutninger, der ved at tages som Udgangspunkt vil bevirke, at Vidnebeviset bliver rigtigere vurderet, og som saaledes forhøjer dets Værdi.

Disse positive Fremtidsudsigter forudsætter, at Afhøringstekniken, fra at være blot Rutine, hæves op til en videnskabelig begrundet Metode saavel i Henseende til Vidneudsagnenes Fremskaffelse som til deres Vurdering; de forudsætter Inddragelsen af psykologiske Sagkyndige under Processen, en anden Bedømmelse af Begrebet »uagtsom Mened«, psykologisk Uddannelse af vedkommende Jurister, en systematisk Erindrings- og Udsagnspædagogik i Skolerne.

A. Fremskaffelsen af Vidneudsagn.

3. Vidneafhøringens to Dele: den sammenhængende Beretning og det inkvisitoriske Forhør, maa behandles saaledes, at der gives Beretningen det størst mulige Spillerum, medens Forhøret ikke maa udstrækkes over det ubetinget nødvendiges Minimum. Mageligheds- og Tids-hensyn maa ikke forhindre Gennemførelsen af disse Krav.

Her tale Forsøgenes Talresultater med fuldkommen Tydelighed: medens Fejlprocenten ved sammenhængende Beretning beløber sig til 5 og 10, saa er Forhørets Fejlprocent 20 til 30. Sandsynlighedsgraden for Forfalskninger er altsaa ved Beretningen mange Gange ringere end ved Forhøret.

4. Ved Forhøret bør ogsaa Spørgsmaalene protokoleres, eventuelt ved Hjælp af Stenografi (dette Krav er opstillet af den franske Psykolog Binet).

Da Spørgsmaal og Svar danne et uadskilleligt Hele, og da Svar, der gives paa fremsatte Spørgsmaal, har en anden (og ringere) Troværdighedsværdi end spontane Udtalelser, give de Protokollater, i hvilke udspurgte og spontane Opgivelser uden Adskillelse ere bearbejdede til en sammenhængende Fremstilling, et skævt og vildledende Billede.

5. At stille Spørgsmaal i suggestiv Form er utilladeligt.

Ved Suggestivspørgsmaal forstaas saadanne Spørgsmaal, der ikke blot indeholde en Forestilling, men gør det nærliggende at indtage en bestemt Stilling til denne Forestilling. Man kan i Spørgsmaalsformen opstille en hel Skala af Suggestivitet lige fra »Bestemmelsesspørgsmaalet«: »Hvilken Farve havde Tøjet«?, til »Forventningsspørgsmaalet«: »Var Tøjet ikke blaat«?, »Havde Manden ikke en Stok i Haanden«? Slige Suggestivspørgsmaals normale Forfalskningsvirkning er meget større, end man i Almindelighed tror: ved Forsøg med Børn i forskellige Alderstrin har det vist sig, at man, umiddelbart efter at Børnene opmærksomt havde iagttaget et Billede, ved Suggestivspørgsmaal om Genstande, der slet ikke fandtes paa Billedet (»Var der ikke en Ovn paa Billedet«?) har bevirket Udsagnsforfalskning i hvert tredje Tilfælde.

6. Ved Konfrontationer bør Enkeltkonfrontation, der stedse virker suggestivt, erstattes af Valgkonfrontation.

Stilles et Vidne overfor en sigtet med det Spørgsmaal: »Er det den Mand, som De saa da og der«, saa er den heri liggende Suggestivvang saa stor, at Vidnerne, navnlig naar det er Børn og udannede Personer, i talløse Tilfælde blive foranledigede til et uberettiget Ja. Denne Fare kan undgaas, naar den sigtede fremføres for Vidnet sammen med et lille Antal Personer, der ikke er ham ganske ulig, og man derpaa stiller »Bestemmelsesspørgsmaalet«: »Er Vedkommende mellem disse, og hvem af dem er det«? For at falske Beskyldninger mod uskyldige herved kan undgaas, maa de paagældende Personer være saadanne, hvis Alibi i Forhold til det paagældende Bevistema er utvivlsomt, saasom Arrestbetjente, Varetægtsfanger o. l. — En lignende Fremgangsmaade maa benyttes ved Genkendelse af Billeder, Genstande o. desl.

B. Bedømmelsen af Vidneudsagn.

Her give de hidtil foretagne Undersøgelser en Række Fingerpeg, der dog til Dels endnu kræve en Række fortsatte Forsøg paa et mere omfattende Menneskemateriale, forinden deres afgørende Betydning kan fastslaaes.

Allerførst følger af Thesis 3 umiddelbart den Sætning:

7. Staa Vidneudsagn overfor hinanden, af hvilke nogle ere fremkomne spontant, andre ved Spørgsmaal, maa der — *ceteris paribus* — tillægges de første mere Troværdighed end de sidste.

7 a. Foreligge fra ét Vidne flere Udsagn om det samme Bevistema, saa har de ældste Udsagn gennemgaaende større Troværdighed end de yngre.

Denne Sætning støttes paa en hel Række psykologisk, til Dels eksperimentelt fastslaaede Momenter:

1. Tidsafstanden mellem Oplevelse og Udsagn har i Almindelighed ikke blot en *forstyrrende* Virkning (∴ Glemsheden vokser), men ogsaa en *forfalskende* Virkning

(o: Fejlprocenten stiger). Undtages maa i det højeste de første korte Tidsrum umiddelbart efter Iagttagelsen, navnlig ved affektrige Oplevelser, fordi den ud af Ligevægt bragte Bevidsthed behøver en vis »Afklaringstid«.

2. Ved sekundære Udsagn er der ofte Fare for at Vidnet slet ikke reproducerer sin Erindring om det oplevede, men sin Erindring om Ordlyden af det tidligere Udsagn.

3. Menneskets Erindring har en stærk Tilbøjelighed til sukcessiv Selvforøgelse af sit Indhold; enhver fornyet Lejlighed til Fremstilling af et vist Stof kan betyde et nyt Trin i denne Stigning.

4. Endelig muliggør længere Tidsrum, at ydre Indflydelser faa Lejlighed til at øve en langt kraftigere, forfalskende Indflydelse, end kortere Perioder evner: man »snakker« om Begivenheder, man »stemmer sit Udsagn af« med andre Vidner — selv i fuldstændig god Tro« — man »hører fortælle«, man udspørges privat, man suggereres ved Avisreferater, Afbildninger, Partihad eller Partigunst.

8. Børns Vidnesbyrd tillægges i Almindelighed alt for stor Betydning.

Barneudsagnets ringe Troværdighed beror aldeles ikke paa, at Børn ere særlig løgnagtige. Tvertimod viser en grundig psykologisk Iagttagelse af Børn, at en stor Del af deres saakaldte Løgne hører til det ubevidstes Omraade eller til de ikke ganske alvorlig mente Udsagnsforfalskninger [»Fantasileg«]*). Netop disse Udsagnsforfalskninger have hos Børn en langt større Betydning end hos voksne. Her, hvor den kritiske Modvægt mangler, virker Fantasiens og den legende Fortællings indre Kilde i Forbindelse med den ydre Kilde, som udspringer af Barnets næsten absolutte Paavirkelighed, i højeste Grad forfalskende. Da tillige Børn kun i ringe Grad ere i Stand til at give en sammenhæn-

*) Vi skulle i en senere Artikel komme tilbage til dette Punkt.

gende Beretning, maa her Forhøret med alle dets Forfalskningsfarer optræde særlig kraftigt; endelig er Suggestibiliteten langt stærkere hos Børn end hos voksne (ved Forsøg har det vist sig, at de ved Suggestivspørgsmaal bevirkede Udsagnsforfalskninger, der udgør 50 % hos 7-aarige Skoleelever, synker til 20 % hos 15-aarige). Resultatet er, at Barnevidner, der jo ofte allerede hjemme ere udsatte for Forældres og utallige andre ukontrollerede Suggestioner, ikke sjælden træde ind i Retssalen med fuldstændig forskudte Erindringsbilleder, og her udsættes for fornyet Spørgsmaalstvang og nye Suggestioner. — Som Følge heraf maa følgende Fordringer opstilles:

8 a. Børn under 7 Aar bør overhovedet ikke anses for vidnehabile (*Schneickert*).

8 b. Paa Børns Vidnesbyrd alene bør ingen Domfældelse kunne finde Sted (*Lipmann*).

Pædagogiken faar derimod den Opgave at udvikle Udsagnshabiliteten ved en »Erindringsundervisning«, der slutter sig til og udgør et Led af Anskuelsesundervisningen. Denne Undervisnings Metode maa være en stadig Gøren-opmærksom-paa Hukommelsens Svagheder og deres Aarsager.

8 c. Mennesket kan og maa systematisk opdrages til Paalidelighed i lagttagelse, Erindring og Beretning.

9. Kvinder glemme mindre, men forfalske mere end Mænd (efter Majoriteten af anstillede Eksperimenter).

Kvindens Udsagn er altsaa længere Tid efter Oplevelsen bedre end Mandens i Kvantitet, men slettere end Mandens i Kvalitet. Særlig har Kvinderne vist sig ringere, naar de opfordres til at understrege den Del af deres skriftlige Bevisudsagn, som de »ere villige til at beedige«; her begaa Kvinderne gennemsnitlig omtrent dobbelt saa mange Fejltagelser som Mændene. — Dog maa det bemærkes, at enkelte Undersøgelser ikke har bekræftet dette Forhold.

10. Juridiske studerende vise næsten altid

en ringere Udsagnspaalidelighed end andre studerende (prøvet ved Udtalelser om Egne, hvori de har opholdt sig) (?).

11. Udsagn om passerede Begivenheder. I den seneste Tid er der paa forskellige Steder blevet anstillet Forsøg med Udsagn om Begivenheder af det virkelige Liv. Disse vise:

11 a. Begivenheder, der ere blevne iagttagne med Opmærksomhed uden stærke Affekter, give forholdsvis gode Resultater; Udsagnene ere i det mindste i deres grove Omrids og for Hovedmomenternes Vedkommende rigtige.

11 b. Derimod ere Udsagn om Begivenheder, i hvilke man vel var fysisk delagtig, men som man ikke havde skænket bevidst Opmærksomhed, ikke blot overordentlig mangelfulde, men ogsaa i deres enkelte Bestanddele overordentlig urigtige.

Den ofte af Dommere gjorte Bemærkning, at den, som har været med ved en eller anden Episode, dog ogsaa »maa« have hørt eller set det ene eller det andet, er altsaa psykologisk urigtig.

Fremfor alt gælder den under 11 b angivne Sætning for

12. Signalementer. Senere Opgivender om Personernes Ydre, især om Haarfarve, Skægform, Klædning, bør i det hele taget, saafremt Opmærksomheden ikke allerede ved Iagttagelsen særlig har været rettet paa et af disse Momenter, slet ikke nyde Tiltro.

13. Tidsangivelser. Her har Forsøg givet følgende Resultater, der i det hele kan tjene som Rettesnor ved Bedømmelsen af Tidsangivelser:

Tidsvarighed under 5 Minutter bliver næsten altid stærkt overvurderet; de overvurderes desto mere, jo kortere Tiden har været; for Tidsvarighed mellem 5 og 10 Minutter er der ingen ensidig Ten-

dens til Over- eller Undervurdering; for Tidsvarighed over 10 Minutter bestaar der derimod en stærk Undervurderingstendens, om den end ikke er lige saa stærk som Overvurderingstendensen for de ganske korte Tidsvarigheder.

14. Farveangivelser. Menneskenes spontane Opmærksomhed for Farver er gennemsnitlig meget ringe; de ved Forhør fremtvungne Udsagn om Farver ere ifølge Forsøg omtrent for Halvdelens Vedkommende urigtige, saa at der her slet ikke kan tales om egentlig Troværdighed.

15. Anvendelse af psykologiske Sagkyndige til Vidnernes Bedømmelse og Diagnostik er en Fordring, som med Nødvendighed følger af den videnskabelige Udforskning af Vidneudsagnets Værdi.

C. Straf for falsk Vidnesbyrd.

16. Uagtsom Mened bør ikke anses for en strafbar Handling.

Det er ved Forsøg godtgjort, at Udsagnsforfalskningen er en normalpsykologisk Kendsgerning, og det har vist sig, at en Opfordring til særlig at angive de Dele af Udsagnet, som Vidnet er beredt til at beedige, selv hos videnskabelig uddannede, voksne Personer kun bevirker en Nedsættelse, men ikke en Udslettelse af Fejlprocenten. Dommeren vil saaledes komme til at mangle enhver Mulighed for at adskille de falske Eder, der ganske ligger indenfor Normalpsykologiens Rammer, fra dem, der bero paa strafbar Uagtsomhed. Hvor uagtsom Mened kan straffes, er der stor Fare for uretfærdige Domfældelser.

D. Juristernes psykologiske Uddannelse.

17. Videnskabelig psykologisk Uddannelse maa fordres af enhver begyndende Jurist, ikke

blot i Betydning af et vist Kendskab til den teoretiske Psykologi, men ogsaa Kundskab om dens eksperimentelle Metodik, navnlig overalt, hvor det drejer sig om forensisk-psykologiske Problemer.

Om end fagpsykologisk Viden aldrig kan erstatte Menneskekenderens intuitiv-psykologiske Blik, som Juristen fremfor alle behøver, saa er det dog lige overfor de stadig mere og mere komplicerede psykiske Fænomener, med hvilke Juristen har at gøre, nødvendigt, at begge Momenter forbindes. Ligesom denne Fordring allerede i længere Tid har været opstillet af Hensyn til Forbryderens Psykologi, saaledes viser den sig ogsaa at være berettiget af Hensyn til Vidneafhøringens Psykologi. Naar Fremtidens Dommere besidde denne Uddannelse, kan Kravet om de i Thesis 15 nævnte psykologiske Sagkyndige opgives.

Selv om imidlertid den nævnte Fordring ikke i en nær Fremtid har Udsigt til at blive realiseret, synes dog ét Krav allerede nu at burde fyldestgøres, nemlig:

18. Enhver begyndende Jurist burde hos sig selv bringe paa det rene, hvad det vil sige: at huske og at forklare; derfor burde smaa Forsøg med Vidneudsagn foretages under alle kriminalistiske og straffeprocessuelle Laboratorieøvelser (f. Eks. ved at iscenesætte en uden Deltagernes Vidende forberedt simpel Begivenhed, om hvilken der derpaa nogle Dage efter skulde afgives Forklaring).

Den pædagogiske Betydning af saadanne smaa Forsøg kan ikke anses for ringe. Den, som forlanger visse Ydelser af andre, fremkalder dem, bedømmer dem, eventuelt straffer dem, bør ogsaa paa en eller anden Maade selv have præsteret lignende Ydelser, for rigtig at kunne vurdere deres Vanskeligheder, Begrænsninger og Betingelser.